

Delinqüència i criminalitat al Canet de Mar del tombant del segle XIX al XX

Francesc Rodríguez Santos
Centre d'Estudis Canetencs

*Delinquency and crime in Canet de Mar
at the turn of the 19th to the 20th century*

En aquest article es desenvolupa i s'explica el fenomen de delinqüència i criminalitat que hi hagué a Canet a finals del segle XIX i principis del XX. S'analitzen i narren diferents delictes concrets que ocorregueren, començant pels més lleus i acabant pels de major gravetat, sense la voluntat de fer un recull de tots els delictes. La delinqüència es relaciona amb el moment històric, una època de transformació social on la burgesia canetenca es consolida i quan apareix una gran massa obrera provinent de la indústria, però també amb la precarització econòmica i laboral; tot això barrejant-se amb una politització de la societat amb diferents i nous moviments polítics. Un moment de canvi per Canet que també es reflexa en la criminalitat i en la naturalesa o motivació dels delictes.

Paraules Clau: delinqüència, criminalitat, robatoris, furts, crims, assassinats, Canet de Mar, Joaquim Gironès Arquer.

This article explores the phenomena of delinquency and criminality in Canet de Mar at the end of the 19th and beginning of the 20th century. Without aiming to be exhaustive, it reports and analyses a selection of specific offences that took place in the town, starting with the most unimportant and finishing with the most serious. It is argued that this delinquency related to the historical period, a time of social transformation when the bourgeoisie of Canet de Mar was consolidating and a large working class was emerging due to industry; economic and working precarity was growing and society was politicising through different and new political movements. This was a time of change for Canet which was reflected in the nature and motivations of the criminality.

Key words: delinquency, criminality, robbery, thefts, crimes, murders, Canet de Mar, Joaquim Gironès Arquer.

Delinqüència o criminalitat?

Podríem dir que la delinqüència és inherent a la condició humana, però aquesta idea tindria els seus detractors segons la visió filosòfica que tingui cadascun. El que està clar és que durant tota la història s'han comès delictes, ja sigui de major o menor gravetat. La línia divisòria entre delicte i crim és molt fina, són mots que poden ser sinònims en molts casos. La petita diferència és que entenem «crim» com un delicte greu, esdevenint la paraula «delicte» com a més genèrica. El mateix succeeix amb les paraules sinònimes «delinqüent» o «criminal», i «delinqüència» o «criminalitat».

Hi ha molts tipus de delictes, i tots ells depenen de la legislació vigent de cada moment històric. Per una banda, el que actualment ens semblaria un crim és possible que en el passat no es considerés com a tal i viceversa. Per una altra banda, hi ha delictes que sempre (o gairebé sempre) han estat punibles, com podrien ser els robatoris o furts. Uns mots que també ens causen confusió en la seva definició, doncs també es poden considerar com a sinònims. Tot i això, el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) ens puntualitza que robar és «*apropiar-se indegudament, amb violència, amb engany, d'amagat, allò que és propietat d'altri*», mentre que furtar és «*robar d'amagat, sense violència ni intimidació*».

La condició social o la situació personal de cadascú és molt determinant a l'hora de crear un perfil del delinqüent. Normalment, la major part de delinqüents solen ser de condició humil i sense recursos econòmics. Això no vol dir que els rics no ho siguin, però en menor mesura. Són freqüents els robatoris perpetrats per persones pobres que busquen alguna manera de subsistir, fins i tot, a vegades, sense malícia i només per poder menjar. Al final, d'una o altra manera són personatges marginals o marginats (indistintament) de la nostra societat que per un motiu o altre acaben cometent un delictes. Evidentment, també hi ha gent benestant que comet robatoris o assassinats, però en aquests casos el factor de subsistència en la marginalitat desapareix completa-ment.

Al Canet de Mar de finals del segle XIX i principis del XX trobem que la major part de delictes registrats són petits furtis, que en molts casos es poden interpretar com una delinqüència perpetrada per persones marginals. Com és natural, els més sonats i els que criden més l'atenció són aquells que trenquen amb aquest esquema anterior. En són exemples els grans robatoris o els assassinats.

Un altre punt destacat de la criminalitat a Canet és que la major part dels furtis i robatoris que succeeixen durant aquest període queden sense una resolució clara i amb moltes incògnites, així mateix l'autor o autora del delictes gairebé mai és atrapat. Cal dir que Canet no comptava amb un gran nombre de forces d'ordre públic, el que vulgarment en diríem policia. El poble va comptar durant aquest període amb tres cossos policials. Per un costat hi havia la Guàrdia Civil, establerta a Arenys de Mar com a cap de partit judicial, que es va traslladar a Canet el 1921 i constava de sis homes, que instal·laren el quarter en una casa de la carretera, al davant mateix del carrer Santíssima Trinitat. Per un altre costat des de 1906 hi havia els Mossos d'Esquadra, ja que l'Ajuntament demanà una parella d'agents per Canet, que hi van romandre fins que van marxar a Arenys l'any 1921 quan hi va arribar la Guàrdia Civil.¹ I finalment, el cos de carrabiners de costes i fronteres. Aquest cos, per bé que es dedicava a la vigilància de costes i fronteres i a la repressió del frau fiscal i el contraban, a vegades també actuava com a cos policial de seguretat i ordre. Abans d'acabar, cal fer esment que, tot i no ser una força de seguretat, el sereno del poble complia un propòsit de patrullatge i ajuda als vilatans durant les nits. A més, el sereno canetenc d'aquella època duia una pistola i una llança per oferir més seguretat.

A continuació es farà un desglossament d'aquests delictes descrits anteriorment. S'exposaran fets i successos concrets de menor a major gravetat i que van ocórrer a Canet o van ser perpetrats per

Mossos d'Esquadra en motiu de la benedicció de la bandera de Canet, el 1914. BPGP

canetencs durant el tombant del segle XIX al XX, un moment de transformació social i econòmica on la burgesia pren poder, apareix una classe obrera industrial i es polititza la societat. En cap cas s'ha volgut fer una recopilació de tots els casos, només donar exemples de cada tipologia.

Picaresca

La picaresca, l'estafa o l'engany són una classe de delictes lleus que solen ser perpetrats per gent marginal, per bé que a vegades hi ha persones que en fan un ofici. Aquets murrís van deixar la seva empremta a Canet. Sovint venien entabanadors que afirmaven ser curanderos i venien elixirs miraculosos que curaven qualsevol mal. El doctor Marià Serra, com a metge que havia fet els seus estudis universitaris de medicina detestava aquests farsants que només volien enganyar i estafar la gent; de fet al seu Dietari relata la vinguda a Canet d'un d'aquests escurabosses: «*Tenim la visita d'un d'aquests curanderos que corren món en busca de tontos per xuclar-los-hi els diners però sembla que no troba el terreny apropiat per llaurar-hi, puix que als tres quarts d'hora escassos d'estar predicant, veient que no se fa cas de lo que diu, s'enfada i recollint pots i tancant caixes pren les de Villadiego, tot dient que quan lo necessitarem aleshores ell no vindria. Déu lo guii i l'àngel bo*».² Aquest no va tenir gaire sort estafant als canetencs i canetenques. Sembla, però, segons el mateix Marià Serra, a Arenys de Mar va anar-hi un que hi va fer negoci enganyant la pobra gent.³

Però a Canet sí que va haver-hi un d'aquests rufians que va enganyar a més d'un i li va treure els quartos. Al març de 1903 va aparèixer el personatge en qüestió. Era un home jove que, vestit de capellà i mitjançant documents falsejats, aconseguí que el rector li donés permís per demanar almoina pel poble

utilitzant el seu nom. El suposat capellà visità diverses cases recollint diners a favor d'un temple de Jerusalem. Fins i tot enganyà un pobre barber per a que l'afaités de franc. No obstant això, l'estafa va ser descoberta. Quan el jove capellà va anar a la fonda va demanar un dinar també de franc. Aleshores, l'amo, en Pau, que no era pas ximple, va començar a parlar amb aquell murri i es va adonar que aquest capellà mai havia fullejat cap breuari ni cap Bíblia. Aleshores, veient-li les orelles al llop, el jove estafador va escapolir-se de Canet sense que se'n sabés res més d'ell.⁴

Robatoris i furt a cases i botigues

Aquests tipus de delictes són els més freqüents, però sovint són els menys mediàtics. En aquests casos els delinqüents solen restar en l'anonimat i són pocs els robatoris que es resolen, sempre queda la incògnita de qui ha pogut ser, tot i haver-hi sospites. Un altre detall a destacar és que la majoria dels robatoris i furt que ocorren a Canet són en cases i botigues del nucli urbà.

Com és evident, el moment més idoni per robar és la nit, quan tothom està al llit dormint i la foscor empara el delinqüent. El març de 1892 uns lladres van passar bona part de la nit a casa del senyor Pau Font (alies Pauet), que es trobava paret amb paret amb l'Hospital de Pobres de la carretera. Com que Pau Font passava els hiverns a Barcelona, com molts altres burgesos de la colònia estiuenca, en aquell moment a la casa no hi havia ningú i els lladres van tenir temps de regirar tot l'habitatge. Per sort no es van poder emportar diners, malgrat que fins i tot forçaren i malmeteren armaris i calaixos en un intent desesperat de trobar quelcom de valor.⁵

Les botigues també corrien perill, no només per les mercaderies que poguessin tenir en el seu interior, sinó sobretot per la caixa. Alguns lladregots actuaven impunement durant el dia. Per exemple, a la botiga de na Paula Roca, un jove que buidava la caixa va ser enxampat *in fraganti* per Josep Codina, que passava pel carrer en aquell precís moment. El jove lladregot, rebent les amenaces del transeünt, va fugir escales amunt de la casa i saltant per les teulades dels habitatges veïns va desaparèixer.⁶ És ben cert que actuar de dia té riscos, doncs és fàcil que algú se'n adoni dels actes delictius. N'és exemple una lladregota que va ser enxampada per la parella de Mossos d'Esquadra de Canet. La dona era forastera i s'havia dedicat a sostreure

articles de diverses botigues de la població, enganyant els amos.⁷

Però quan realment es podia robar una botiga amb total impunitat era durant la nit, quan ningú la vigilava. Això li va passar el 19 de desembre de 1919 al barber i estanquer Joaquim Casajoana, que vivia a la riera Sant Domènec. Quan es va llevar va trobar-se la botiga regirada; se li havien endut més de 60 duros, algunes navalles, tabac, segells i paper segellat. Els lladres van entrar per la porta de l'eixida i, com que durant la nit havia estat plovent, van deixar petjades a la terra dels horts de les cases veïnes.⁸

La nit del 25 al 26 de novembre de 1897 succeí a Canet un altre cas més sonat, el furt a la casa de l'adroguer Joan Reverter, qui vivia a la riera Buscarons prop de la casa de Lluís Domènech i Montaner. De fet, els lladres proveïts d'una escala entraren saltant la paret del darrera de la casa de Domènech (que dona a la riera Gavarra) i, passant per l'eixida, arribaren a la part posterior de la casa de Joan Reverter, on utilitzant un filaberquí (un tipus de trepant) feren fins a 30 forats a una porta per poder treure'n una fusta i passar la mà per obrir la balda. Els lladregots van buidar la caixa de l'adrogueria del baix i també pujaren al primer pis, on van regirar una calaixera d'una habitació on ningú hi dormia. En Reverter i la seva família no es van assabentar de res fins que al llevar-se van veure el desordre i la destrossa que havien fet aquells delinqüents.⁹

Malgrat tot, hi ha dos casos que s'emporten el primer lloc de robatoris a cases pel que fa a rebombori i atenció mediàtica, quasi de novel·la. Per ordre cronològic, el primer ocorregué a principis de juliol de 1892 a la casa del senyor Salvador Font Vega. Una nit, cap a les dues de la matinada, trobant-se tota la família dormint, la muller no podia agafar el son i es va posar a resar i al cap de poca estona

Grup de personalitats davant la casa dels ermitans al costat del santuari de la Misericòrdia, entre els quals en destaquen cinc guàrdies civils. Dècada de 1920. (Arxiu CEC)

va sentir sorolls. Com és d'esperar va imaginar-se que eren lladres i va despertar al seu marit Salvador, i aquest va reunir la família i les minyones en un mateixa habitació i va tancar el pany per evitar que entressin. Llavors va obrir la finestra del balcó del carrer esperant que passés el sereno, en Joaquim Planet. Aquest va pujar per la reixa d'una finestra i va entrar dins d'aquella habitació on es trobaven tots en silenci per evitar que els assaltants poguessin fer-los mal. Amb la pistola a la mà, el sereno i el senyor Font van començar a registrar la casa. Aleshores també van ser cridats els veïns que hi acudiren armats. Al veure's la soga al coll, els assaltants van fugir pujant les escales cap al terrat, i amb l'ajuda d'una escala van saltar per la teulada de la casa del costat i d'aquí cap una vinya propera, on se'ls va perdre la pista.¹⁰ El valor i l'atreviment del senyor Salvador Font i del sereno Joaquim Planet van ser elogiats pels canetencs i canetenques, però Canet romangué escandalitzat per l'assalt agosarat d'aquells lladregots i es respirà impotència perquè no van poder ser presos i van escapar sense escarment.

L'altre cas sonat fou encara més novel·lesc, propi del gènere policíac. El 29 de gener de 1909, dos individus entraren a robar a un pis del carrer Església, on hi vivia la filla gran del senyor Pere Llauger, propietari de la central elèctrica de Canet. Per sort els lladregots no van tenir temps de fer res, doncs de seguida va ser enxampat en el mateix habitatge. Aleshores, el còmplice va fugir corrent riera Buscarons avall perseguit per un caporal de la Guàrdia Civil d'Arenys de Mar, fins davant de l'estació de tren, on va ser detingut.¹¹ Els delinqüents van ser empresonats a Arenys i posats a disposició judicial, allà els van escorcollar i els hi van trobar un rellotge i diverses joies que havien sostret del pis. El més curiós o el més sorprenent d'aquest robatori és la prompta actuació de la Guàrdia Civil, però no té cap misteri. Resulta que des del dia anterior una parella de guàrdies civils estava amagada en una casa del mateix carrer Església perquè algú ho havia xerrat tot a les forces de seguretat.¹² Un fet ben curiós i desconeixem si aquestes confidències eren molt normals a l'època, segur que qui els va delatar havia de ser algú proper als lladregots.

Aquests robatoris només són alguns exemples, el que està clar és que eren més sovint del normal. El doctor Marià Serra es queixa en el seu Dietari d'una onada de robatoris que succeeixen en poc temps i que alarmen la població l'any 1893: «*Los lladregots que de dos anys a n'aquesta part s'entretenen a*

Antic quarter de la Guàrdia Civil situat al costat de l'actual carretera N-II i final del carrer Santíssima Trinitat. (Arxiu CEC)

*deshora de la nit a exercir sa professió per alguns pobles de la costa. [...] a les nits tothom procura barrar bé les portes, estranyant ademés de que amb tant de temps com vénen succeint-se casos semblants, i tots portats a cap pel mateix estol de lladres, la policia no hagi trobat als autors per castigar-los degudament i retornar la tranquil·litat als pobles».*¹³ Dins d'aquesta onada de robatoris Marià Serra en destaca l'intent d'entrar a la Casa Roura. Entrant pel jardí, van intentar forçar una porta posterior de la casa fent-hi forats, com hem vist en el cas de l'adroguer Joan Reverter; però en el cas de la Casa Roura, van acabar desistint potser per provar-ho un altre dia, doncs els forats estaven tapats amb fang per dissimular.¹⁴

Robatoris i furts a masies

Les masies, masoveries i casalots de la zona agrícola les he volgut deixar per un altre apartat doncs no formen part del nucli urbà i solen estar aïllades d'altres habitatges pel que les converteix en un cas diferenciat de les cases de poble, i si més no són més vulnerables als robatoris i furts. És ben conegut que a totes les masies hi tenien algun tipus d'arma defensiva, i concretament en aquesta època

pistoles i escopetes, ja sigui per la caça o per protegir la finca. Un cop, l'amo de l'horta de can Feliu va sortir per la finestra i va disparar dos trets per fer fugir els lladregots nocturns.¹⁵

En aquests casos de fora el nucli urbà, els delinqüents no només podien actuar durant la nit sinó també durant el dia. La gent de pagès patia furtos habitualment, ja sigui d'allò que conreaven o, fins i tot, aviram o altres animals petits com conills que poguessin criar.¹⁶

El dia de Pasqua de maig de 1893 a les deu del matí, va ser assaltada la casa de l'horta del Mas Burri, situada a peu de la carretera (on es troba avui el Càmping Victoria). Dos homes van lligar la minyona i es van endur més de 700 duros de plata. No se sap com va acabar el cas, però de primeres el jutge va ordenar que es tanqués a la presó a la criada, així que el robatori va acabar essent un misteri. Malauradament desconeixem si hi estava conxorxada o en va ser una víctima més.¹⁷

Uns altres exemples menys rocambolescos van ser, per exemple, el robatori a l'horta de can Beia de Baix (a l'actual Càmping Globo Rojo). Quan els masovers es trobaven a Arenys de Munt van entrar i se'n van endur una important suma de diners.¹⁸ O, per exemple, quan van robar a l'horta de can Cassà el vespre del diumenge 20 de febrer de 1921, aprofitant que els masovers es trobaven també fora. Uns lladres van regirar l'habitatge i es van emportar diners que tenien guardats en una calaixera.¹⁹ En tots dos casos es desconeix l'autor o autors dels fets.

Robatoris i furtos sacrílegs

La religió centrava gran part de la vida quotidiana de les persones i era present a tot arreu. L'Església controlava molts aspectes de la vida i impartia moral i ètica entre la població, essent el setè manament el de «no robaràs». Sembla però, que malgrat les amenaces de pecat i condemna eterna repetides infinites vegades des dels púlpits, als lladres no els preocupaven aquets supòsits en l'altra vida, ja no només pel fet de robar alguna cosa sinó robar quelcom d'un temple cristià. Les esglésies catòliques destaquen per la seva pompositat i càrrega de béns materials; per tant, els objectes de valor hi abunden en el seu interior i són tota una temptació per aquells «amics de l'aliè».

Comencem primer pel santuari de la Misericòrdia. En trobar-se allunyat del nucli urbà corria més perill, encara que al costat hi hagués la casa dels ermitans i poguessin dissuadir una mica. El que més cridava l'atenció dels pispes eren les joies que duia la imatge de la Verge de la Misericòrdia. Així va passar, que l'1 de gener de 1881, el primer dia de l'any, la imatge de la Misericòrdia es trobava guardada a la capelleta de la Puríssima de l'església parroquial perquè el santuari s'estava pintant, i llavors, algú durant la nit va desvalisar les arracades i anells que portava. Afortunadament, les joies més bones i riques no les

duia en aquell moment, sinó sí que hagués estat una autèntica desgràcia per als seus seguidors marians.²⁰ La pobre imatge de la verge va patir un altre furt la nit del 13 al 14 de febrer de 1894, aquest cop sí en la seva residència habitual, el santuari. També durant la nit, van entrar i sense assabentar-se ningú de la casa dels ermitans custodis, van sostreure: la corona de plata de 92 duros adquirida feia dos anys, tres anells de poc valor, un medalló, un collar de perles falses i el plateret que tenia l'àngel, i a més es van endur les almoines del caixó. Deien que en total l'import del furt ascendia a 124 duros.²¹

I pel que fa a l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau, tot i no trobar-se aïllada com el santuari, ans el contrari, està al bell mig del poble, també era una temptació pels pispes. Així ho demostra el robatori que va ocórrer la nit del 29 al 30 març de 1887. Els lladres van forçar i trencar els panys dels armaris de la sagristia, es van emportar un calze, un copó (la copa de les hòsties), un vericle (la part circular del custodi), tres culleretes i un plat de canadelles (la safata de les ampolletes que contenen el vi i l'aigua de fer missa), tot de plata. A més, es van endur una creu de metall i una pesseta amb uns quants cèntims.²² Aquest cop els delinqüents sí que van fer l'agost.

Malgrat tot, el més habitual era que s'emportessin l'almoina o una part d'aquesta, ja que era bastant fàcil accedir-hi perquè estava a l'abast de tothom per a que així fos més fàcil fer donacions. Una vegada hi va haver un lladregot que va estar a punt de ser agafat. Mentre l'individu regirava les caixetes d'almoines, una senyora va sentir soroll i en veure'l entretingut en la seva tasca va anar corrent a buscar l'escolà. Tanmateix, quan van arribar el pillet ja no hi era, i els diners tampoc.²³

Robatoris i furtos anecdòtics

En aquest apartat vull tractar aquells robatoris més curiosos i, fins a cert punt, graciosos. Els lladres robaven qualsevol cosa que no estigués lligada i si ho estava ells mateixos s'encarregaven de que quedessin soltes. Res se'n salvava, inclús van robar els quinqués dels fanals del carrer Bonaire el gener de 1890.²⁴ Desconec si podrien tenir molt valor, crec que poc, però als veïns del carrer no els va fer gens de gràcia. Si fins i tot, algú sense escrúpols havia arribat a robar diversos objectes de les barques dels pobres pescadors.²⁵

Si el bé públic era sostret, el privat encara més, si no que li ho haguessin preguntat als amos de la Floris & Busquets quan les mercaderies i articles que tenien per vendre van ser robats, en total més de 300 parells de mitjons. La nit del 26 al 27 de març de 1918 van entrar al magatzem de càrrega de trens que hi ha prop de l'estació on les caixes amb mitjons esperaven ser carregades. En adonar-se'n dels fets el matí, van donar alerta als Mossos d'Esquadra i a la Guàrdia Civil. Aquests s'assabentaren que anaven

per la carretera de Mataró i a l'alçada de Caldes d'Estrac la parella de mossos d'allà els enxampà. Els lladregots van ser portats primer a Canet i després a la presó d'Arenys de Mar a disposició judicial. Els lladres eren tres nois joves: un de 13 anys, un de 18 i un altre de 19. Se'ls hi va trobar a sobre 22 pessetes, havent-se venut tot el gènere a dues gitanes de Mataró pel valor de 7 duros.²⁶

També hi hagueren temptatives de robar, o així ho semblava, al Noviciat del Sagrat Cor de Jesús, al costat del santuari de la Misericòrdia, on s'hi va colar un intrús. Al març de 1908, aprofitant que els vespres hi entraven joves per a rebre classes d'alfabetització, va entrar-n'hi un que no hi anava amb aquest objectiu. Quan els novicis se'n van anar a dormir se n'adonaren que hi havia un noi que encara voltava per allà *«qui al veure's descobert, se posa a fugir sens esperar que li demanin explicacions, i per més que pretenen agafar-lo no el poden aconseguir; tant corre i lleuger va, que salta una finestra, atravessa tota l'horta i com un gat s'enfila a la paret desapareixent com per encant»*.²⁷ Si fugia no crec que tingués bones intencions.

Com a últim cas anecdòtic, tenim el d'una criada que robava a la senyora, tot un clàssic. Al juliol de 1918, una minyona que feia pocs dies que treballava a la casa de na Raimunda Busquets va robar-li a aquesta alguns diners i alguna joia. La parella de Mossos d'Esquadra de Canet la van detenir i se la van emportar a la presó d'Arenys.²⁸

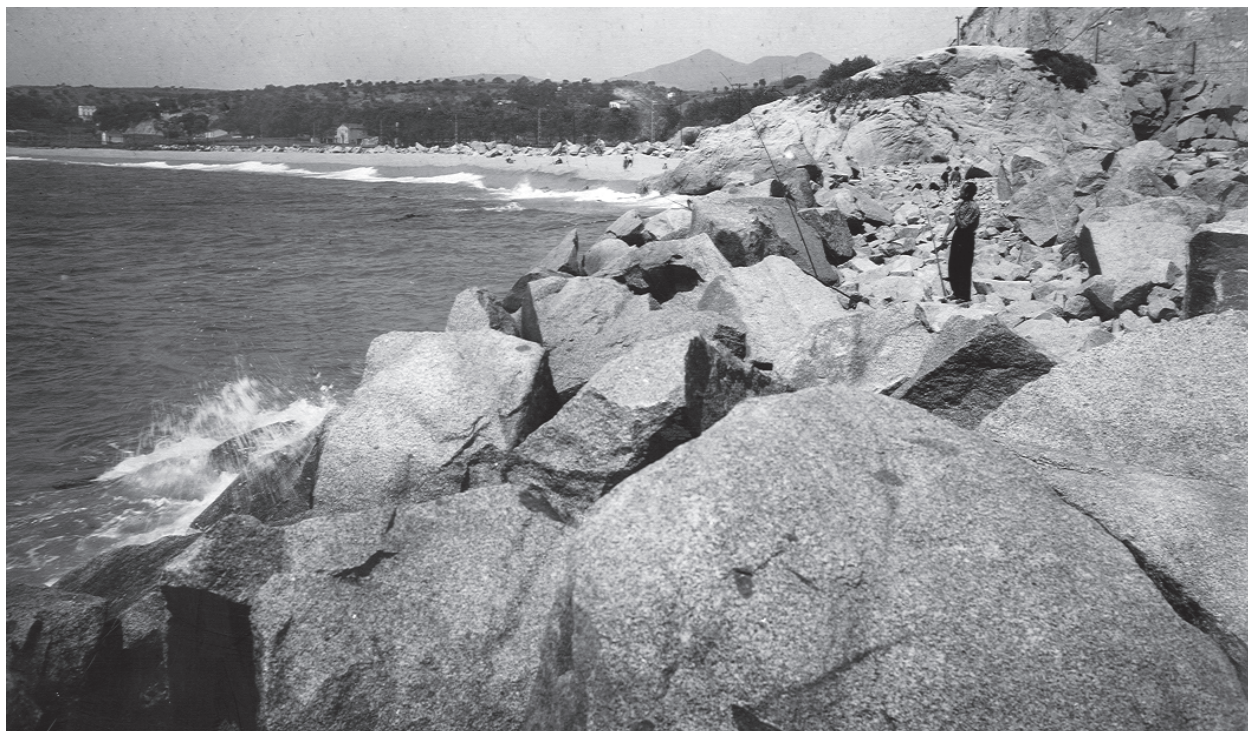
Baralles i batusses

Els delictes van augmentant en gravetat segons si la integritat física d'una persona es veu afectada. Les baralles i batusses entre gent són habituals,

abans i ara, i malauradament sempre ho seguiran sent. No estem parlant de baralles dialèctiques o verbals, sinó de les que s'arriben a les mans. Podríem dir-ne que són un delicte de grau mitjà, doncs es troben al bell mig, ja que són més greus que un robatori però no tant com un assassinat, tot i que algunes baralles acabin amb algun mort. La diferència d'aquestes morts és que no serien premeditades, a priori, com sí que ho són els assassinats, que es tractaran més endavant en el següent apartat.

L'any 1893, dos fusters discutien entre ells a cal pintor Tomàs Rovira. Un era jove i era conegut per en «Dientes» per tenir els incisius molt grossos, i l'altre un home més grandet i amb el sobrenom d'en «Pere de les idees». Tots dos amb molt poc seny i curts d'enteniment, segons el doctor Marià Serra. El motiu de la baralla era ben banal, es reptaven de qui faria millor una taula. En el punt àlgid de la discussió en «Dientes» va treure una pistola i li va engegar un tret a en Pere. Per sort, no va morir i només va patir una ferida simple al pit.²⁹

Durant la revetlla de Sant Joan de 1882, dos cunyats es barallaven a la riera del Pinar. Un d'ells portava un ganivet de butxaca (una navalla) i apunyalà l'altre, amb tanta mala sort que l'atacat morí a l'instant per sorpresa i horror dels qui presenciaven la discussió. El difunt es deia Benet Masvidal i Gofau, àlies «Llebre». El doctor Marià Serra relata de primera mà la causa de la mort, doncs aleshores, encara essent estudiant de medicina, va ajudar al seu pare (que també era metge) en l'autòpsia del finat: *«El ganivet havia tallat la gran artèria aorta en lo mateix punt de partir-se formant la caròtida i la branquial. Fou una casualitat que ni feta expressament»*.³⁰

Vista de la platja del Cavaíó, on quatre forasters es van barallar l'any 1904. (Arxiu Carles Sàiz)

El juliol de 1904, es van barallar quatre forasters a la platja del Cavaió. Tot ells treballaven tirant l'art, un antic mètode de pesca. Una nit, quan un d'ells dormia, un altre li volia robar alguna cosa de les butxaques, llavors l'atracat es va despertar i en posar-se a cridar el lladre el va apunyalar al ventre amb un ganivet. El ferit es va aixecar i va marxar cap a Arenys, i pel camí es va trobar els altres dos companys. El ferit els hi ho va explicar i aquests el van curar com van poder. Després van tornar els

tres al lloc dels fets i trobant-se l'agressor allà el van començar a recriminar i renyar pel que havia fet. L'agressor, tot empenyat, va començar a atacar-los amb el ganivet, ferint-ne un lleugerament al pit. Tot seguit, defensant-se, els altres van apallissar-lo a cop d'estaca fins a deixar-lo ben baldat. A la matinada el de la ferida al ventre i l'apallissat van ser portats a l'Hospital de Canet i els altres dos presos a la Torre de Mar.³¹ Sembla un acudit dolent però: dos eren francesos, un era italià i un altre castellà; el més graciós és el comentari que en fa el diari setmanal *La Costa de Llevant*: «*Hi mancava un portugués pera que hi haguessen tots los representants de la rassa llatina*».³²

Finalment, trobem que en aquella època Canet de Mar tenia un nombre significatiu de captaires i rodamons que malvivien pels carrers i zones abandonades del municipi. Aquests formaven part de l'escalafó més baix de la societat, i molt sovint eren exclosos per aquesta. Com ja he comentat a l'inici de l'article, formen part del conjunt de persones marginals i marginades de tota societat occidental. Les discussions i baralles eren habituals entre els captaires. L'avui desapareguda Torre de Mar fou antigament el lloc on es reunia el Consell de Canet, el precursor de l'Ajuntament. Aquell antic esplendor havia desaparegut a les acaballes del segle XIX, aleshores l'espai estava abandonat i deixat de la mà de Déu, i dintre s'hi resguardaven els captaires i els sensesostre i, fins i tot ocasionalment, s'utilitzava com a presó provisional. En un casaltot prop de la torre, que també estava abandonat, hi dormien diversos captaires i hi havia baralles entre ells. Per exemple, l'octubre de 1887 hi resultaren dos ferits: un amb contusions i un altre amb una punyalada;³³ o el gener de 1895, quan dos pidolaires que passaven la nit a la Torre de Mar van discutir i un acabà amb una ganivetada a la cara.³⁴

Entre 1909 i 1910 s'intentà dignificar la Torre de Mar i tornar a donar-li esplendor. Així doncs, el doctor Marià Serra va aconseguir que l'Ajuntament la declarés monument de Canet.³⁵ Fins i tot Lluís Domènech i Montaner va esbossar un projecte de restauració i dignificació de la construcció.³⁶

A la dreta de la imatge es pot observar la Torre de Mar en estat d'abandó on habitualment s'hi resguardaven captaires i rodamons. Fotografia de 1893. (Arxiu Carles Sàiz)

Malauradament la Torre de Mar es va convertir en presó durant els Fets d'Octubre de 1934 i durant la Guerra Civil fou malmesa durant l'onada revolucionària anarquista, i va acabar essent enrunada del tot.

Crims violents i assassinats

Els crims violents i els assassinats són dels pitjors delictes, tant moralment com penalment. En aquell tombant de segle succeïren diversos casos, que per la seva gravetat van atreure l'atenció mediàtica. Com ja s'ha apuntat l'assassinat implica una premeditació de l'acte de matar algú. Començarem pels crims menys greus i desconeguts, i acabarem per un cas que va copsar els diaris durant uns quants anys, fins i tot a nivell espanyol.

Primer de tot, hi ha un cas que va ocórrer la nit del diumenge 10 de març de 1895. Un jove mosso del masover del mas Figuerola pujava per la riera d'en Misser (avui riera Gavarrà) quan de sobte va rebre un tret i li va començar a rajar sang per la mà; per sort la bala només el va fregar i va passar de llarg. El jove no va poder veure qui era l'agressor, tant sols el soroll del tir. No obstant això, la policia arrestà aquella mateixa nit un jove que havia tingut desavinences amb ell.³⁷

El següent fet es pot atribuir a la bogeria o a algun tipus de trastorn mental. El dimecres 11 de desembre de l'any 1918, un captaire nascut a Castelló de la Plana i al qual li faltava un braç va voler fer escàndol. Primer va anar a veure al doctor Marià Serra dient que patia un gran mal però en cap moment va fer cas del doctor i va marxar. A continuació va anar a l'Hospital dels Pobres, d'on feia pocs dies n'havia sortit. Allà volia que les monges que s'encarregaven de la institució el tornessin a acollir i les empipava i molestava tota l'estona. Després, rient, s'acomiadà dels veïns dient-los que es suïcidaria per anar a la glòria. El pertorbat tornà a marxar i aquesta vegada en tren cap a l'estació de Sant Andreu de Llavaneres. Aquí demanà a un recader de cognom Mora que el deixés pujar a una tartana però no havent-hi lloc el noi tancà la cortina del darrera, i llavors de cop i

volta el captaire l'apunyalà per l'esquena i caigué greument ferit morint-se ràpidament. El boig va fugir corrent però quan era a Caldes d'Estrac va ser detingut per la policia i portat a presó. Com diu el doctor Marià Serra en un to un xic humorístic: «És manco de tot un braç, de manera que si arriba a posseir els dos membres, se coneix que hauria fet barbaritats. Quina mala ànima teníem a Canet!». ³⁸

A continuació tractarem tres delictes greus que avui dia entrarien en el ventall de la violència masclista, però que desafortunadament en aquella època no es contemplava així. Primer tenim el cas d'una noia que feia de portadora de cartes entre Canet i Sant Iscle Vallalta. El dimarts 12 de novembre de 1895, quan la noia passava pels voltants de la muntanya de Pedracastell fou assetjada per un home desconegut, segurament amb males intencions, doncs en les descripcions de l'època s'hi diu que la jove era vistosa, és a dir atractiva/bonica. Hem de suposar que l'assumpte no va pujar de to, més enllà d'increpar-la, si no, de ben segur que se n'hagués fet ressò als diaris i el propi doctor Marià Serra al seu Dietari. De fet, Serra tornà a deixar clarament la seva opinió davant d'aquest cas, anomenant a l'agressor com a «cafre», ³⁹ que segons el diccionari és una «*Persona bàrbara, cruel i brutal*». ⁴⁰ Segur que li escauria.

El següent fet és encara pitjor que l'anterior. Els fets van tenir lloc el diumenge 18 de febrer de 1900 a les 10 de la nit. En una casa de la carretera on deixaven dormir a pobres a un preu molt reduït, els carrabiners hi van entrar perquè havien escoltat crits i, efectivament, es van trobar una noia estesa a terra envoltada d'un bassal de sang. Les autoritats van empresonar els forasters que estaven a la casa: quatre homes i una dona, mare de la noia. A la pobra noia se la van endur de seguida a l'Hospital, morint a les poques hores a conseqüència d'una ganivetada al baix ventre. Posteriorment, la mare va declarar que un dels joves que es trobava pres es pretenia casar amb la seva filla i que l'havia amenaçada de mort si es resistia. ⁴¹ Aquí tenim un clar exemple de violència masclista. Desgraciadament la noia va morir amb només 17 anys. Tota una llàstima i impotència davant els fets.

L'últim cas de violència masclista és el més escabros i el més misteriós de tots, doncs les fonts no deixen gaire informació del que realment succeí. Cap al 1884 una dona apareix penjada al balcó de l'eixida de casa seva. Tot el poble sospitava que havia estat el marit, però a les vint-i-quatre hores de ser detingut el van alliberar per falta de proves. L'home, fugint del rebuig de la població, va marxar a Amèrica. El 1892 va tornar a Canet, i l'agost d'aquell mateix any la família de la difunta va fer una instància perquè se li tornés a obrir una causa criminal. El van tornar a engarjolar, però altra vegada per falta de proves, el van exonerar. Després d'això va tornar immediatament a Amèrica. ⁴² Segons diu la tradició oral del poble, era molt clar que l'home havia estat l'assassí de la seva dona, però mai es

LO CABO JOAQUÍN GIRONÈS.

Retrat del caporal Joaquim Gironès, publicat a la revista satírica *La Campana de Gràcia* el 8 d'agost de 1891.

va poder demostrar. En aquella època la criminologia no era molt avançada, però actualment s'hagués resolt amb una autòpsia exhaustiva i una prova forense d'ADN. Per desgràcia el crim va quedar sense resoldre i sense càstig per al culpable.

Per acabar amb els delictes greus, com ja he anunciat a l'inici de l'apartat, exposaré breument un cas que va ser molt mediàtic i sonat: l'atemptat contra el general Ahumada. L'autor fou el caporal canetenc Joaquim Gironès i Arquer de 21 anys, nascut al 1870 i quart fill del matrimoni entre Llorenç Gironès Cabris i Joaquina Arquer Casademont. ⁴³ Joaquim Gironès tenia el títol de mestre de primària, treballava d'escrivent a les oficines de Capitania General a Barcelona i era l'encarregat de les ordenances i tenia com a gran afició la música. L'atacat fou el general de divisió Joaquín de Ahumada y Centurión, que com a segon al comandament de la Capitania General, estava substituint al capità general de Catalunya Ramon Blanco y Erenas, que es trobava en aquell moment a Puigcerdà.

El dimecres 29 de juliol de 1891, a dos quarts de dotze del matí en Joaquim Gironès va irrompre al despatx del general Ahumada i li va fer dos trets de revòlver. El primer tir va impactar al tòrax del general i li va fer una petita ferida i una contusió. El segon tir va ser interceptat per l'ajudant del general que es trobava allà mateix, que malgrat no va fer-li ferida, la bala li va provocar una forta contusió. Gironès va intentar fugir de l'edifici però va ser atrapat amb rapidesa. El canetenc fou empresonat i, després d'un consell de guerra, li van imposar la pena de mort. ⁴⁴

Però quina fou la motivació de Gironès per cometre tal acte? Hi ha dues versions: l'oficial i la popular de

tradició oral de Canet. Per una banda, la versió oficial deia que Gironès es volia venjar perquè l'havien acusat injustament de negligència durant una guàrdia seva, ja que a un oficial li havien robat unes bótes, i a més l'havien amenaçat amb una altra destinació impedit-li així continuar amb els seus estimats estudis de música. Per tant aquesta situació el va ofuscar i determinar per fer l'atemptat.⁴⁵

No obstant això, per una altra banda hi ha la versió popular de la gent de Canet, i potser la que es va estendre i la més coherent de totes. Feia temps que el general Ahumada s'havia apropiat molt al jove Gironès i el convidava sovint a dinar i sopar amb ell. Resulta que Ahumada sentia una certa atracció pel jove canetenc, que era jove, ben plantat, alt i de caràcter dòcil. Segons ja apuntava el difunt Antoni Cruanyes Becana en un article sobre Joaquim Gironès: «el caporal Jaume Gironès havia estat agredit sexualment de forma repetida pel militar i no havia fet altra cosa que defensar-se».⁴⁶ Així doncs, el jove Joaquim Gironès patia assetjament sexual en el treball per part del seu superior que tenia 61 anys, dos fills i estava casat en segones nupcies.

Al final Gironès no fou executat, malgrat que tot apuntava en aquella direcció, ja que fins i tot l'havien portat al castell de Montjuïc per a afusellar-lo. Va rebre un indult que el deixava en cadena perpètua. Això es va aconseguir gràcies a la pressió que varen fer els mitjans de comunicació, com el diari *La Renaixensa*, autoritats com el cardenal de Barcelona Jaume Català i Albosa (nat a Arenys de Mar), diversos diputats provincials i a Corts, l'Ajuntament de Canet, diverses personalitats canetenques, entre molts d'altres. La defensa de Gironès al·legava una bogeria momentània i l'exemplaritat que havia caracteritzat el jove fins el dia de l'atemptat. Molts dels seus valedors van apostar per la bogeria com a excusa. El cert és que la pressió mediàtica i política per part de molts sectors va fer força per decantar la balança a l'hora de l'indult. Tanmateix, Gironès va romandre 25 anys a presó fins que va rebre un altre indult que el va excarcarer i va poder tornar a Canet, on fou gratament rebut de forma multitudinària per tots els canetencs i canetenques.⁴⁷ Amb retrospectiva i amb clara mirada des del present, va fer certa llàstima el cas del caporal Joaquim Gironès, doncs la injustícia el va fer romandre 25 anys de la seva vida a presó, perdent així tota la seva joventut i una carrera professional molt prometedora.

Bibliografia de consulta del cas del caporal Joaquim Gironès:

Bru Sánchez-Fortún, Alberto (2013). «Civiles y militares en las ciudades de la Restauración. Barcelona y La Coruña en 1891». *Espacio, Tiempo y Forma* (Serie V, Historia Contemporánea, t. 25, p. 279-300).

Cruanyes Becana, Antoni (2004). «El caporal Jaume Gironès». A: *El Sot de l'Aubó* (Núm. 8, p. 11-13). Canet de Mar: Centre d'Estudis Canetencs.

Ferrerons Ruiz, Ramon (2013). *El pecat i la penitència del caporal Gironès*. [Data de consulta: 16 de març de 2022]. <<http://leslletresilavida.blogspot.com/2013/10/el-pecat-i-la-penitencia-del-caporal.html>>

Verdura Campeny, Francesc (2013). «Aclariment definitiu del cas del Caporal Gironès». A: *El Sot de l'Aubó* (Núm. 46, p. 12-15). Canet de Mar: Centre d'Estudis Canetencs.

¹ *Dietari del Dr. Marià Serra i Font. Canet de Mar (1880-1926)* (2006), p. 883.

² *Dietari...* p. 168.

³ *Dietari...* p. 168.

⁴ *Dietari...* p. 416 i *La Costa de Llevant* (22 de març 1903), p. 11.

⁵ *Dietari...* p. 172.

⁶ *Dietari...* p. 301.

⁷ *Dietari...* p. 662.

⁸ *Dietari...* p. 767.

⁹ *Dietari...* p. 303 i *La Costa...* (28 de novembre 1897), p. 14.

¹⁰ *Dietari...* p. 181.

¹¹ *Dietari...* p. 515.

¹² *La Costa...* (6 de febrer 1909), p. 7.

¹³ *Dietari...* p. 204.

¹⁴ *Dietari...* p. 204.

¹⁵ *Dietari...* p. 193.

¹⁶ *Dietari...* p. 377 i *La Costa...* (4 de novembre 1900), p. 8.

¹⁷ *Dietari...* p. 202.

¹⁸ *Dietari...* p. 765 i *La Costa...* (25 de novembre 1917), p. 6.

¹⁹ *Dietari...* p. 871.

²⁰ *Dietari...* p. 28.

²¹ *Dietari...* p. 212 i *La Costa...* (25 de febrer 1894), p. 59.

²² *Dietari...* p. 80.

²³ *Dietari...* p. 243.

²⁴ *Dietari...* p. 128.

²⁵ *Dietari...* p. 193.

²⁶ *Dietari...* p. 778 i *La Costa...* (31 de març 1918), p. 3.

²⁷ *Dietari...* p. 492.

²⁸ *Dietari...* p. 794 i *La Costa...* (14 de juliol 1918), p. 6.

²⁹ *Dietari...* p. 199.

³⁰ *Dietari...* p. 38.

³¹ *Dietari...* p. 435.

³² *La Costa...* (17 de juliol 1904) p. 12-13.

³³ *Dietari...* p. 90.

³⁴ *Dietari...* p. 230.

³⁵ *Dietari...* p. 530.

³⁶ Alcalde Vilà, Sergi... [et al.] (2015). *Lluís Domènech i Montaner, 1849-1923. Obra arquitectònica raonada* (pàgs. 539, Vol. II). Canet de Mar: Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner / Edicions Els 2 Pins, p. 104-107.

³⁷ *Dietari...* p. 233 i *La Costa...* (16 de març 1895), p. 154.

³⁸ *Dietari...* p. 806 i *La Costa...* (15 desembre 1918), p. 7.

³⁹ *La Costa...* (17 de novembre 1895), p. 597.

⁴⁰ *Diccionari Manual llengua catalana Vox*. © Larousse Editorial, SL.

⁴¹ *Dietari...* p. 361 i *La Costa...* (25 de febrer 1900), p. 14.

⁴² *Dietari...* p. 182.

⁴³ *Naixement i bateig de Joaquin Jaime Lorenzo Girones Arquer* (10/01/1870). Arxiu Parroquial de Canet de Mar (APC). Núm. d'inscripció: 25380, Llibre: BapL16, Full: 179r.

⁴⁴ *Dietari...* p. 155-156.

⁴⁵ Ferrerons Ruiz, Ramon (2013). *El pecat i la penitència del caporal Gironès*.

⁴⁶ Cruanyes Becana, Antoni (2004). «El caporal Jaume Gironès». A: *El Sot de l'Aubó* (Núm. 8, p. 11-13). Canet de Mar: Centre d'Estudis Canetencs.

⁴⁷ *Dietari...* p. 736.